

Zwartjesalbums met bedrijfsnaam

Versie 1.1 Oktober 2022

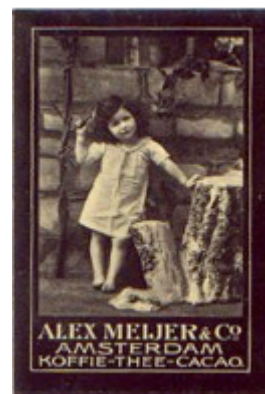
De lijst bevat momenteel 40 bij ons bekende albums, die verkleind zijn afgebeeld en in detail zijn beschreven. Bij elk album is een voorbeeldplaatje afgedrukt.

Inleiding

Rond 1900 gebeurde er iets opmerkelijks op de markt van albumplaatjes. Terwijl er steeds meer fraaie gekleurde lithoplaatjes, zgn. chromo's, in omloop kwamen, verschenen plotseling kleine zwart-wit fotootjes, die in de wandeling zwartjes genoemd werden. Het ligt voor de hand dat hier een reclamehandel achter zat, maar hoe dit tot stand gekomen is en welk bedrijf er mee begonnen is, is onbekend.

Uit Engelse catalogi van sigarettenplaatjes weten we dat de firma Ogden in Liverpool al in 1894 begonnen is met zwartjes, en er vele honderden in diverse series van heeft uitgegeven. In 1901/1902 werd ook een fraai klein "Photo Album" uitgegeven voor 72 plaatjes, dat model heeft gestaan voor de bekende zwartjes-albumpjes in Nederland met 6 plaatjes per pagina, met links en rechts twee rechthoekige openingen en in het midden twee ovale. De Ogden-plaatjes van artiesten zijn in beperkte aantallen ook in Nederland verspreid, met het Ogden's Photo Album met een Nederlandse tekst op de binnenkant van de voorkant. In 1902 wordt in dagbladadvertenties reclame gemaakt met dit album. Dat was de eerste reclame voor een plaatjesalbum in Nederland.

Zwartjes zijn van doorgaans 40 x 60 mm groot. Vaak zijn het foto's van kinderen in allerlei insceneringen. Er bestaan ook series met vrouwen in lange gewaden, huiselijke scènes, landschappen en zelfs zeilboten. Naast zwart-wit fotootjes zijn er ook ingekleurde, en er zijn twee series van Cacao- en Chocoladefabriek Pette waarbij glinsterende gekleurde velden op de zwart-wit afbeelding zijn aangebracht. De kwaliteit van de plaatjes varieert. Er zijn eenvoudige zwart-wit drukken op dik papier, maar de meeste zijn lithografische fotodrukken, zogenaamde heliografieën, voorzien van een glanslaag. Een bedrijf met wereldnaam dat zich in deze techniek specialiseerde was de "Fotodrukindustrie L. van Leer & Co." in Amsterdam, die tot 1968 heeft bestaan. Van Leer heeft tot eind dertiger jaren glanzende fotoplaatjes gemaakt voor diverse plaatjesalbums (o.a. Smith, Van Slooten), en heeft ook enkele albums gedrukt.

De kant en klare zwart-wit plaatjes konden gekocht worden bij reclamehandels en waren veel goedkoper dan chromo's, daarom konden ook kleine bedrijven en winkels zich deze reclameplaatjes veroorloven. (Bijvoorbeeld in Terneuzen, met in 1900 ruim 8.000 inwoners, zijn 8 winkels bekend die zwartjes hebben uitgegeven met een eigen firma-opdruk, naast de vele zwartjes die door fabrikanten bij hun producten gegeven werden.) Soms werden ze voorzien van een firmastempel op de achterzijde. Daarnaast konden ze op de achterzijde bedrukt worden met reclame. Ook konden ze speciaal voor een bedrijf gedrukt worden met de firmaam op de voorzijde, zoals het zwartje van de firma Alex Meijer hierboven. Er zijn bijna 400 bedrijven bekend die zwartjes verspreid hebben met een eigen opdruk op de plaatjes. Mede door de veel bredere verspreiding van deze plaatjes verdrongen ze de chromo's enige tijd. En dat niet alleen, ze werden ook echt populair zodat ze enkele jaren de opkomst van de plaatjesalbums tegengehouden hebben.

Drukkers haakten op deze rage in door speciale albums op de markt te brengen, met alleen de opdruk Album of Zwartjes-Album erop. Voor de kleine stijve fotootjes zijn insteekgleuven zoals in briefkaartenalbums niet zo handig. Het systeem dat daarom aanvankelijk voor zwartjesalbums gebruikt werd, is dat van de fotoalbums van de negentiende eeuw, zogenaamde *kabinetalbums*. De bladen bestaan uit een dikke plaat karton, aan weerszijden beplakt met papier waaruit venstertjes zijn gesneden, iets kleiner dan de foto's. De ombladen zijn zo op het binnenblad geplakt dat van onderen of van boven af een fotootje achter een venster geschoven kan worden.

Een merkloos zwartjesalbum in Fin de Siècle stijl. Dit boekje van 17,5 x 16 cm en 2,5 cm dik, heeft 12 dikke bladen die plaats bieden aan 144 fotootjes in 24 series van 6. Deze aantallen speelden ook in de beginjaren van de plaatjesalbums een grote rol.

Een aantal bedrijven gaven albums voor zwartjes uit met hun eigen naam erop. Opmerkelijk is, dat in de beginjaren vooral cacao en chocoladefabrieken, koffiebranderijen en theehandels zwartjesalbum uitbrachten. Het feit dat koffie, thee en cacao tamelijk dure consumptiemiddelen zijn, zal hierbij een rol gespeeld hebben. Het verstrekken van een plaatje bij een pak thee van 50 cent is een kleinere aanslag op de winstmarge dan bij een rol beschuit van 10 cent. Bekende koffie- en theebedrijven die zwartjesalbums hebben uitgegeven zijn KEG, Tiktak en Van Veen. Bekende cacao- en chocoladefabrieken zijn Bensdorp, Van Houten, De Jong, Korff en Pette. Ook tabak behoorde tot de duurdere consumptiemiddelen, ook enkele tabaksbedrijven hebben eigen series zwartjes en albums uitgebracht. Boldoot parfum en toiletzeep tenslotte heeft vele tientallen ongenummerde series van 6 bij elkaar horende zwartjes uitgebracht, aanvankelijk in het kleine formaat 30 x 55 mm zoals hieronder is afgebeeld, later ook in het meer gebruikelijke formaat 40 x 60 mm.

Huiselijke tafereeltjes van Boldoot parfum en toiletzeep in het kleine formaat 35 x 55 mm, een selectie uit de tientallen series van 6 plaatjes met kleine naamloze albums.

"Winter in het land" van Boldoot op ware grootte.

Dunnere vaak naamloze albums die door bedrijven bij de plaatjes verstrekt werden, kostten 10 à 20 cent. Dikkere, luxe albums kostten tot 40 cent.

Diverse bedrijven gaven de kleine albums cadeau als de klant een complete serie plaatjes kon tonen.

- Unitas chocolade verstrekke een aantal genummerde series van 24 zwartjes met alleen een opdruk op de achterzijde en vermeldde daarin: "Bij opzending van 24 Zwartjes, genummerd van 1 tot 24, naar de Chocoladefabriek „UNITAS" te Rotterdam wordt een PRACHTIG ALBUM met de Zwartjes gratis toegezonden."
- Comestibleswinkel Meinema in Middelburg, die ongenummerde kleine zwartjes uitgaf met alleen een opdruk op de achterkant, verstrekke albums à 10 cent, maar vermeldde ook: "50 dezer Foto's geven recht op een album."
- Andere bedrijven verstrekke de albums alleen tegen betaling. Bijvoorbeeld Paul C. Kaiser Luxe Broodbakkerij, die later met beschuit een grote concurrent van Verka-de werd, verstrekke een serie van 100 zwartjes bij de ontbijtkoek met alleen een opdruk op de achterkant. "Voor het verzamelen van deze serie zijn nette Albums à 40 Ct. bij de onderst. firma's die uitsluitend deze koek verkopen verkrijgb."

Cacao- en Chocoladefabriek Pette bracht begin 1900 eerst losse zwartjes uit met een eigen opdruk op de voorzijde en vanaf 1905 vier series van 30 genummerde zwartjes met een album genaamd "Plaatjesalbum". Alle vier de series waren aanvankelijk zonder kleur, later zijn aan twee series een bronzen en gouden opdruk toegevoegd zoals hier afgebeeld. Op de plaatjes van deze series staat op de achterzijde steeds dezelfde tekst:

aan twee series een bronzen en gouden opdruk toegevoegd zoals hier afgebeeld. Op de plaatjes van deze series staat op de achterzijde steeds dezelfde tekst:

"Voor deze plaatjes zijn bij de meeste confiseurs en in chocolade winkels albumpjes verkrijgbaar tegen den prijs van 20 cts. per stuk. Bij overzenden van genoemd bedrag aan de Fabriek worden deze albumpjes ook franco toegezonden. Bij geregeld opsparen dezer plaatjes is hieraan eene premie verbonden; zie circulaire bij de plaatjes gevoegd."

Ingekleurd zwartje van Kwatta, voor de Franse markt.

Dit zijn de eerste tekenen van een "premie-" of "cadeaustelsel", dat 20 jaar later tot zulke uitwassen was uitgegroeid dat de overheid werd opgeroepen in te grijpen.

Zwartjesalbums zonder firmaopdruk, uit de winkel of te koop in de boekhandel

Er zijn gigantische aantallen zwartjes uitgegeven zonder firmaopdruk en met firmaopdruk of met een stempel op de achterkant, zonder dat er een album bij verstrekt werd. Omdat het verzamelen van zwartjes zo snel populair werd stortten boekenuitgevers en drukkers zich in de eerste jaren van de eeuw op het maken van diverse zwartjesalbums die in de boekwinkels te koop waren. Deze variëren van kleine vierkante albums zoals het op de eerste pagina getoonde rode album, tot zware albums van groot kwartoformaat (34 x 27 cm) waar 312 zwartjes in geplaatst kunnen worden. Dit zijn allemaal nog *inschuifalbums*.

Het albumpje hiernaast komt ook voor met firmanaam, zie bijv. Geels, maar dat is een uitzondering.

Nagenoeg alle inschuifalbums zonder firmanaam hebben een duidelijke Fin de siècle opmaak, en een opvallende karakteristiek is dat er afwisselend rechthoekige en ovale inschuifraampjes in zitten, zoals het blad met Boldoot plaatjes op de pagina hiernaast.

Plaatjesseries

Er zijn gigantische aantallen zwartjes uitgegeven met willekeurige onderwerpen, vooral veel foto's van kinderen en vrouwen. Maar voor de albums van bedrijven zijn de zwartjes vaak uitgegeven in series van zes bij elkaar horende plaatjes waarmee een pagina gevuld kon worden, zoals op de pagina hiernaast te zien is.

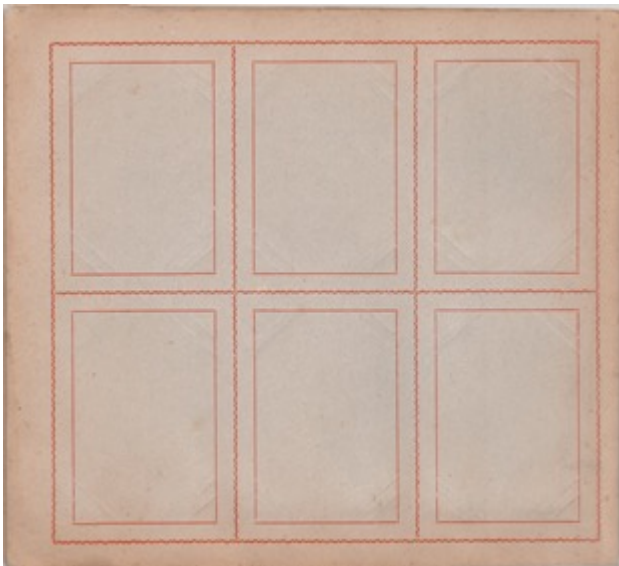
Zwartjesalbums van reclamefirma's

In de eerste jaren komen nog circa acht dikke inschuifalbums met firmanaam voor, waarvan vier met rode kaft en linnen rug en SOUVENIER boven de firmanaam. Maar snel nemen de veel goedkopere dunne insteekalbumpjes van een reclamebedrijf het over.

Het meest voorkomende zwartjesalbum is het hier afgebeelde insteekalbumpje, met stijve kaft beplakt met papier met een canvasprint en papieren rug, en een karakteristieke versiering op het front. De canvasprint komt voor in rood, blauw en bruin, maar is vaak sterk verbleekt.

Ze zijn gedrukt en geleverd door de reclamefirma Gebr. Cats in Amsterdam. Het komt voor, liggend en staand, bij diverse bedrijven. De basisopdruk zoals hierboven met de vrouwenfiguur in de linker bovenhoek kennen we van Van Gorkum, Kessler, Rotterdamse margarine, Schouten en Vermeulen. Er is nog een uitzondering van dit album met dezelfde omslag (lichtbruin) en bladen met een eigen opmaak van het front zonder de Jugendstil illustratie, van de firma Doeleman. En er is een kleine oblong versie van dit album van circa 12 x 9,5 cm voor slechts 48 plaatjes, zonder de Jugendstil-illustratie, gemaakt voor de firma Meinsma in Middelburg.

Ditzelfde album komt ook voor als plaatjesalbum met daarin kleurenfotoplaatjes van de serie Mooi Nederland, zoals de hiernaast afgebeelde uitgave van Heuff. Zie verder de lijst van reclamealbums in deze catalogus.

De inhoud van deze albumpjes bestaat altijd uit lichtgrijze dubbelzijdige insteekbladen, met 4 of 6 rood omkaderde insteekvakjes.

Inplakalbums met firmanaam

Een vrij zeldzaam verschijnsel is dat een bedrijf een eigen *inplakalbum* heeft laten maken met de bedrijfsopdruk op de voorkant. Dat nodigt de gebruiker uit om naast de zwartjes van de uitgever ook zwartjes van diverse andere bedrijven in te plakken, zoals op grote schaal gebeurd is met de sluitzegelrage rond 1914. In ons archief bevindt zich slechts één zo'n album, van Boterinrichting „De Zwet” in Rotterdam.

Pagina van het Photoplaatjes Album van Boterinrichting De Zwet, met een variatie aan soorten plaatjes uitgegeven door het bedrijf zelf.

De lijst van zwartjesalbums met bedrijfsnaam

Fa. Wed. A. T. Beusar

Molenstraat Gorinchem

Bij het afgebeelde album is de papieren rug overgeplakt met tape. De originele rug heeft hetzelfde dessin als de rest van de kaft.

Dun geniet insteekalbumpje met stijve kaft van 11 x 15 cm, in unieke uitvoering. 8 bladen waar aan weerszijde 4 plaatjes ingestoken kunnen worden, totaal 64 plaatjes. De plaatjes van 40 x 60 mm zijn gelakte glansfoto's met ruime witrand en de bedrijfsinformatie onderin. De lak is in de loop van meer dan een eeuw geel geworden.

De plaatjes bestaan uit een serie stadsgezichten en verder de gebruikelijke diverse kinderplaatjes.

Bensdorp & Co. Hollandsche cacao- en chocolade Fabrieken Amsterdam

Bensdorp is in meerdere opzichten een buitenbeentje. Het bedrijf heeft zwartjes uitgegeven in verschillende grootte en uitvoering. En het album heeft geen bedrijfsinformatie op het front, maar een etiket met bedrijfsinformatie en een premie voor spaarders die een vol album konden tonen is op de binnenkant van de voorkaft geplakt. Het frontontwerp is uniek.

Dik *inschuifalbum* van 18 x 15 cm, met 12 bladen waarop aan weerszijden zes plaatjes ingeschoven kunnen worden, totaal 144 plaatjes. De dikke bladen hebben de gebruikelijke rode kaders rond de inschuifvakjes.

De plaatjes in dit album zijn 40 x 60 mm groot, met een smal witrandje. De bedrijfs-

informatie is op de beeltenis gedrukt, wat zeer ongebruikelijk is. Een eerste serie plaatjes is deels ingekleurd, een trend die uit Frankrijk afkomstig was, maar het merendeel is gewoon zwart-wit.

Na deze eerste plaatjes zijn twee series uitgegeven die meer gangbaar waren. Het plaatje dat bij dit exemplaar op de voorkant is geplakt, met een zwart kader en de bedrijfsinformatie in een apart blok onderin is langer, namelijk 69 mm. Deze plaatjes passen niet in het album. Daarnaast heeft Bensdorp meer gebruikelijke plaatjes uitgegeven van 40 x 60 mm met blank kader en de bedrijfsinformatie onderin.

„**Délice**” Koekfabriek Brielle, Firma Gebr. Welman
 Insteekalbum met harde kapt en linnen rug van 18,4 x 16,9 cm. Het bevat 10 bladen met elk twee rijen van 3 met een rood kader onder elkaar. Er kunnen dus 120 plaatjes ingestoken worden.

Plaatjes met de bedrijfsinformatie alleen op de achterkant. De grootte van de plaatjes varieert van 6,2 x 4,4 tot 6,5 x 4,1 cm.

Er zijn twee typen plaatjes, een met volledig witte rand en een met een zwart kader rond de afbeelding.

Firma Doeleman, „De Zoete inval”, Zierikzee

Doeleman heeft ook zaken gedaan onder de firma-naam, en nadat die een N.V. was geworden als Zeelandia. Onder de naam Zeelandia heeft het bedrijf de bekende reeks van 18 bakkersboekjes uitgegeven en een kalenderalbum.

Insteekalbum van 18,8 x 17 cm met harde kapt en papieren rug. Het bevat 10 bladen van stevig grijs papier met 6 insteekvakjes in 2 rijen van 3 met een dubbel rood kader eromheen. Het album kan dus 120 plaatjes bevatten.

De plaatjes zijn 40 x 60 mm groot met brede witrand en een blok bedrijfsinformatie onderin. De achterkant is blanco. De zwart-wit plaatjes zijn enigszins grijsig.

Er is ook een druk met gelakte plaatjes die sterk vergelen.

W. Duijkers, Confiseur, Pâtissier, Glacier.
Lauriergracht 61-63, Amsterdam

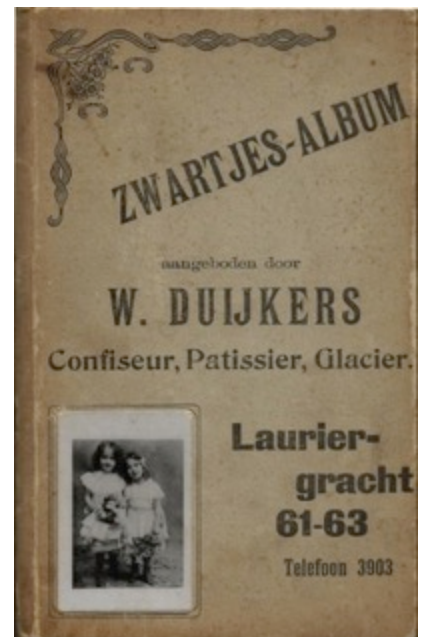
Klein staand insteekalbum van 12 x 19 cm met papieren rug. Het album heeft 8 grijze bladen van stevig grijs papier met 4 dubbelzijdige insteekvakjes per blad, voor in het totaal 64 plaatjes.

De grootte van de plaatjes is 40 x 60 mm. Plaatjes met tekstopdruk alleen op de achterkant.

Op de achterkant van de plaatjes wordt het albumpje aangeboden voor 10 cent.

Bovendien kon men op vertoon van 100 plaatjes een taart krijgen. De plaatjes werden dan op de achterkant afgestempeld.

„Eureka” Theehandel.
Utrechtsestraat 34, Amsterdam

Het afgebeelde kleine *inschuifalbum* met linnen rug van 17,5 x 13,5 cm groot, heeft 5 dikke stijve bladen. De bladen hebben 4 inschuifvakjes per kant, 2 aan 2 liggend georiënteerd, totaal dus ruimte voor slechts 40 plaatjes.

De plaatjes van iets minder dan 40 x 60 mm hebben een brede witrand met onderaan een blok met de bedrijfsgegevens.

Op dit album van de firma Fijnvandraat staat de titel "Zwartjes-Album", maar er zit de chromoserie Mooi Nederland in, ook uitgegeven door Gebr. Cats. Dit is mogelijk een vergissing van Cats doordat dit type album zowel voor de serie chromo's Mooi Nederland als voor zwartjes gebruikt is.

Geels & Co. Theehandel, Amsterdam, Utrecht en 's Gravenhage.

Klein oblong *insteekalbum* met harde kapt en papieren rug van 18,3 x 12,5 cm. Het heeft 8 bladen van stijf grijs papier met insteekvakjes voor 4 plaatjes per pagina, totaal 64 plaatjes. De insteekvakjes met een dubbel rood kader eromheen zijn liggend georiënteerd, maar de meeste uitgebrachte plaatjes zijn staand. Frontontwerp en druk A. Witteboon en Cie. Amsterdam. Het heeft een ongebruikelijke decoratie op de voorzijde, die verder alleen voorkomt bij The Tji-Wangie Tea Company dat is gedrukt door Friezer. Het lijkt er op dat drukkers de opmaak wel eens van elkaar kopieerden.

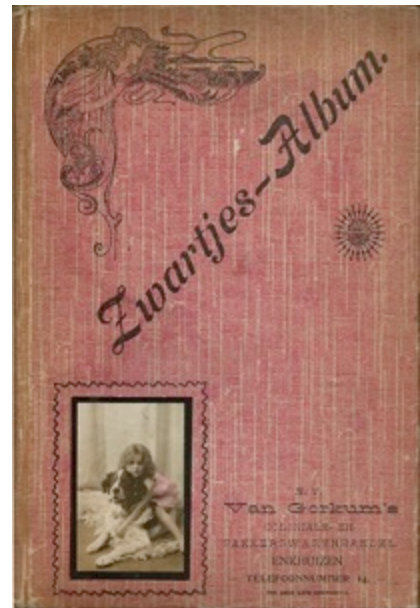
De hoogglans plaatjes van 40 x 60 mm hebben een zwarte rand, meestal met de firmanaam bovenaan en de plaatsnamen onderaan. Maar er is ook een genummerde serie getekende sprookjesplaatjes met bovenaan het nummer en de titel van het sprookje.

Van Gorkum Koloniale en Bakkerswaren N.V., Enkhuizen

Dit kleine *insteekalbum* van 12,5 x 18,6 cm is geproduceerd door Cats, zoals aan de frontdecoratie te zien is, en heeft ook 8 bladen met 4 insteekvakjes per pagina, totaal 64 plaatjes.

De gelakte plaatjes van 40 x 60 mm zijn iets grijsig, maar er zijn ook langere plaatjes die gedrukt zijn door de firma A. Witteboom van 40 x 63 mm, die sterk vergelen. Ze hebben alleen een firmaopdruk op de achterkant.

P. Hus, Broodbakkerij "De Zeeuw", Fagelstraat 21-27, Amsterdam

Dit albumpje waarvan de maker onbekend is komt alleen voor bij twee Amsterdamse firma's, Hus en Tol.

Insteekalbumpje van 12 x 19 cm. 8 bladen met 4 dubbel omkaderde staande insteekvakjes per pagina, voor 64 plaatjes.

Hus heeft veel meer dan 64 plaatjes uitgebracht. Het hier afgebeelde plaatje is genummerd 121.

KEG's theehandel

Uniek albumpje van 16,7 x 13,8 cm met licht blauwgrijze stijve platten en grijze linnen rug. Er zitten 10 van de bekende stijve lichtgrijze bladen in met 4 insteekvakjes, liggend georiënteerd. Het eerste blad is echter een reclameblad. Hierdoor kunnen er slechts 72 plaatjes ingestoken worden. Er zijn echter maar 70 plaatjes uitgegeven, met het nummer en de titel onderin het beeld, zodat de laatste twee vakjes dus leeg blijven.

De hoogglans plaatjes van 40 x 60 mm hebben een brede zwarte rand en de tekst KEG'S THEE onderin.

De achterkant van de plaatjes heeft veel reclame met een opmerkelijke opmaak.

J.A.L. Kesseler, Noord Brabantsche Schoenen-compagnie Barteljorisstraat 16, Haarlem

Het vierkante *insteekalbumpje* van 19,3 x 17,4 cm is het bekende album van de Gebr. Cats, met 10 bladen met 2 rijen van 3 plaatjes in dubbele rode kaders onder elkaar. Er kunnen 120 plaatjes in. De grijzige plaatjes met brede witrand hebben een firmaopdruk op de voorkant en een uitgebreidere opdruk op de achterkant. Het bedrijf had ook vestigingen in Utrecht en Groningen. Het album werd gratis verstrekt op vertoon van slechts 25 plaatjes.

J & A. Klomp Koloniale waren
Tulpstraat 12 Rotterdam

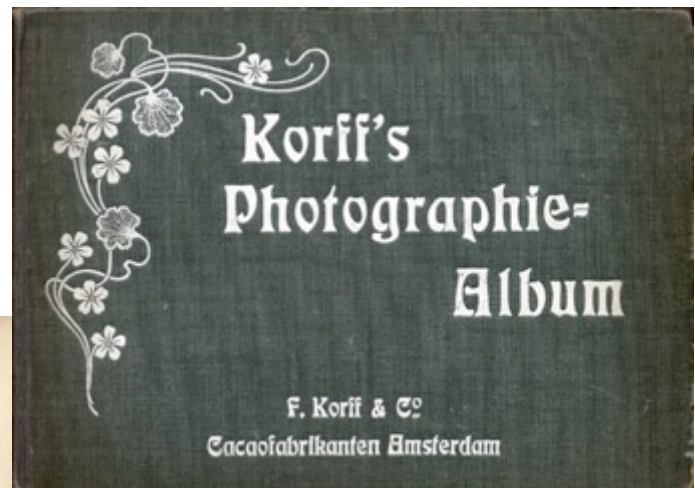
Dik *inschuifalbum* van 17,5 x 16 cm met stijve platten en linnen rug, en 10 dikke inschuifbladen. De kaft heeft een krokodillen persing en gouden diepe opdruk die goed bestand is tegen het gebruik. De maker is onbekend. Er zijn 2 rijen van 3 inschuifvakjes onder elkaar per pagina. Er kunnen dus 144 plaatjes in het album. Er komen twee soorten plaatjes voor, witte sterk vergeelde met firmaopdruk op de voorkant en blanco achterkant van circa 38 x 60 mm, en zwarte met brede rand van 40 x 62 mm met uitvoerige opdruk op de achterkant. "Bij 96 dezer prachtige Zwartjes is een daarvoor speciaal Luxe-Album gratis verkrijgbaar". In de overlegde plaatjes werd met een treinconducteurstang een gaatje geknipt, wat tamelijk onfraai is in het album.

J. & A. KLOMP,
Koloniale Waren.
Bij elk $\frac{1}{2}$ pond Koffie, ons Thee,
ons Cacaopoeder, 1 pak Beschuit,
Ontbijt- of Sucadekoek ontvangt
men zoo'n Zwartje.
Bij 96 dezer prachtige Zwartjes is een daar-
voor speciaal Luxe-Album gratis verkrijgbaar
Tulpstraat 12, Rotterdam.

Korff & Co, Cacaofabrikanten Amsterdam
"Korff's Photographie-Album."

Afmetingen van het album 20,5 x 14,5 cm.
Dit bijzondere album onderscheidt zich sterk van de gewone zwartjesalbums doordat het een inplakalbum is en doordat de fotoplaatjes diverse groottes hebben, van paginabreed tot normaal zwartjes-formaat van 40 x 70 mm.

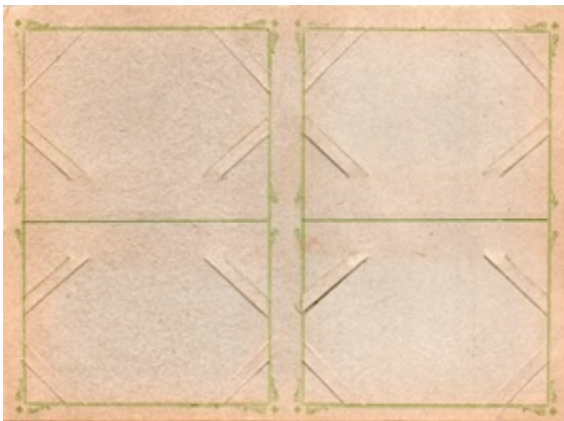
Dit album wordt door verzamelaars als een plaatjesalbum beschouwd. Het is in detail behandeld bij de plaatjesalbums.

Pagina met middelgrote platen, 55 x 80 mm.

Fa. Kuperus, Magneet Puddingfabriek Amsterdam

Een klein oblong *insteekalbum* van 17,3 x 13,0 cm, met 4 liggende insteekvakjes per blad. Het is vervaardigd door Gebr. Cats in Amsterdam met het lichtblauwe canvaspatroon als ondergrond, maar het front is bedrukt met een eigen dessin van de Magneet Puddingfabriek. De opmaak van de pagina's wijkt ook totaal af van de gangbare, met groene opdruk met een Jugendstil patroontje rond de insteekvakjes zoals bij de prentbriefkaartenalbums van het Fin de Siècle. Dit doet vermoeden dat dit een eerste productie van Cats was.

Op de binnenkant van de omslag is een uitvoerige reclame gedrukt. De plaatjes zijn ons onbekend.

S. Maas en Zonen, Rotterdam.

Fabrikanten van koek, banket en suikerwerken

Oblong *inschuifalbum* van 17,7 x 15,4 cm, met stijve kapt en linnen rug. De maker is onbekend. Er waren kennelijk twee verschillende albums, want achterop de plaatjes wordt meegedeeld dat "onze Zwartjes-albums" in de winkels verkrijgbaar zijn à 15 en 25 cts.

Deze versie heeft zes dikke inschuifbladen met de traditionele indeling in twee rijen van drie vakjes per pagina met ovale vakjes in het midden. Er kunnen dus 72 plaatjes in dit album.

De sterk vergeelde gelakte plaatjes van 40 x 60 mm hebben een witrand met de firmaopdruk onderaan. Op de achterkant is uitvoerige reclame gedrukt.

A.P. van der Meer, Rijswijk (Z.-H.)

Brood-, Koek- en Beschuitfabriek

Het bekende Cats *insteekalbum*, lichtblauw, met 10 bladen met 6 dubbel omkaderde vakjes per pagina. Er kunnen dus 120 plaatjes in het album.

De grijzige plaatjes van 40 x 60 mm hebben een brede witrand zonder firmaopdruk. De firmaopdruk staat op de achterkant. "Bij vertoon van 50 Photo's een album cadeau." De getoonde plaatjes werden op de achterkant afgestempeld.

Bakkerij v.d. Meer heeft ook een groot plaatjesalbum over de vaderlandse geschiedenis uitgebracht, in twee verschillende uitgaves. Zie bij de Plaatjesalbums in deze catalogus

O.O. Meinsma Middelburg

Comestibles, Fijne vleeschwaren en Delicatessen.

Opmerkelijk klein *insteekalbumpje* in de bekende opmaak van Cats van slechts 12,2 x 9,5 cm, met 12 blaadjes met slechts 2 vakjes per pagina. Er kunnen dus maar 48 plaatjes in.

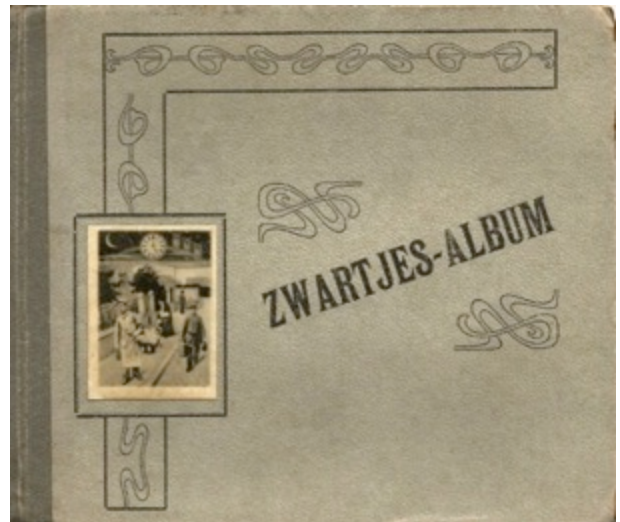
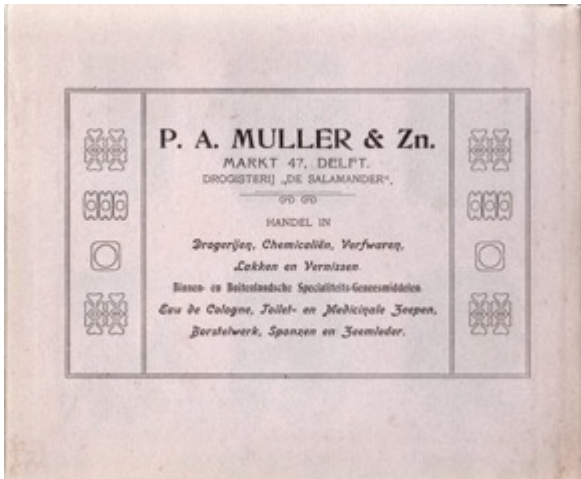
Er zijn twee sterk verschillende soorten plaatjes van 40 x 60 mm, 144 genummerde opmerkelijk blauwe plaatjes met firmaopdruk op de voorkant en blanco achterkant, en de bekende grijzige zonder firmaopdruk op de voorkant en uitvoerige opdruk op de achterkant. Met de 144 blauwe plaatjes kon je dus drie albumpjes vullen. De grijzige plaatjes zijn afkomstig van Gebr. Cats. De albumpjes waren verkrijgbaar voor 10 cent, of bij vertoon van 50 plaatjes die afgestempeld werden op de achterkant.

P.A. Muller & Zn. Drogisterij “De Salamander”
Markt 47, Delft

Dik *inschuifalbum* met stijve kaft en linnen rug, met een opmerkelijke opmaak van het front, zonder firma-opdruk. Op de binnenkant van het voorplat staat uitvoerige bedrijfsinformatie.

Het album is 18,5 x 16 cm groot en heeft slechts 4 dikke bladen met 2 rijen van 3 inschuifvakjes onder elkaar per pagina. Er kunnen dus slechts 48 plaatjes in.

Traditionele gelakte plaatjes van 40 x 60 mm met witrand zonder firmaopdruk, maar ook ongelakte plaatjes zonder rand komen voor. Op de achterkant staat uitvoerige informatie en de vermelding: “50 Photo's geven recht op een Album”.

A.J. Nuss Amsterdam

Schilder-, Teken- en Kantoorbehoeften en uitgeverij. Reguliersbreestraat 30-32 en Paleisstraat 7

Dit is een klassiek album met de kwaliteit van een beter plaatjesalbum, die bij de zwartjesalbums alleen voorkomt bij Nuss en de theefirma Van Veen. Van Veen heeft twee van deze albums uitgegeven, die alleen verschillen in de illustratie op de omslag.

Een stevige band met linnen rug, een opmerkelijke Jugendstil illustratie op de voorzijde en taaie ecru bladen, per dubbel blad in de band geniet met opvulstrips ertussen.

Dit is het op één na grootste zwartjesalbum met bedrijfsnaam, van 23 x 15,4 cm, alleen overtroffen door Verhagen. Het dikke album heeft stijve platten en een linnen rug. De ondergrond van de beplakte platten heeft een bruine linnenprint. *Insteekalbum* met 32 stijve bladen met 2 rijen van 4 plaatjes onder elkaar; er kunnen dus 512 plaatjes in.

Nutrix Biscuit-fabriek, Leiden

Dit zwartjesalbum is in de frontopdruk aangeduid als plaatjesalbum. Het hele album doet ook sterk denken aan eerste plaatjesalbums, zoals bijvoorbeeld die van Verkade. Dit fraaie *insteekalbum*, misschien wel het mooiste dat in Nederland gemaakt is, heeft een omgeslagen zacht-kartonnen kaft, zowel voor als achter fraai bedrukt en met de firma-naam ook op de rug. Het is gemaakt door Steendrukkerij Senefelder in Amsterdam. Senefelder was een "kunstdrukker" uit het begin van de lithografie. Dat verklaart mogelijk het bijzondere ontwerp.

De afmetingen van het album zijn 17,5 x 15 cm. Het album bevat witte schutbladen, met voorin een firma-opdruk in een fraai kader. Het bevat 9 eveneens fraai gedecoreerde bladen van stevig ecru karton, met 6 insteekvakjes per kant.

Elke pagina heeft een serieaanduiding met een letter, van Serie A tot Serie S. De letter J ontbreekt zoals gebruikelijk, om verwarring met de I te voorkomen.

Er zijn dus 18 series van 6 plaatjes genummerd van 1 tot 6. De plaatjes van 40 mm breed zijn langer dan gebruikelijk, 66 tot 68 mm.

Een merkwaardigheid die op het hiernaast afgebeelde blad te zien is, is dat er van alle series twee geheel verschillende versies zijn, met verschillende achtergrondkleur en verschillende afbeeldingen. Het is niet bekend waarom Nutrix weer begonnen is met een geheel nieuwe versie van de 18 series plaatjes.

Nutrix is bij verzamelaars ook bekend van een chromoalbum. Zie bij Chromoalbums in deze catalogus.

Ogden's Photo-Album

Ogden's cigarettes

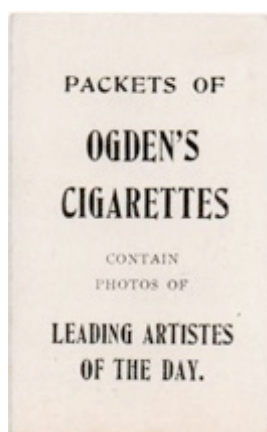
In de tijd dat er in Nederland nog geen sigarettenfabriek waren – de eerste stamt van 1911 – werden diverse merken sigaretten geïmporteerd, o.a. uit Engeland en uit Egypte. Naast de bekende Splendo sigaretten van Ardath, die in Nederland drie merkwaardige plaatjesalbums uitgegeven heeft, werden ook door de in Engeland populaire firma Ogden sigaretten geïmporteerd. Daarom treffen we hier ook sporadisch zwartjesalbums van Ogden.

Ogden was in 1895 vermoedelijk de eerste die zwartjes in de sigarettendoosjes verspreide. Daarvan zijn een aantal grote series met een naam uitgegeven.

Afgebeeld is het vermoedelijk eerste album van Ogden. Het exemplaar in ons bezit is gedateerd mei 1902.

Het *inschuifalbum* beplakt met papier met krokodillenprint is 17,8 x 15,5 cm groot. De gouden opdruk is in diepdruk, zodat die de jaren goed doorstaat.

De plaatjes zijn 3,8 x 60 mm groot. Het album bevat 6 bladen met elk 6 inschuifvakjes, links en rechts 2 rechthoekige onder elkaar, en in het midden 2 ovale.

In Nederland zien we hoofdzakelijke de serie "Leading artistes of the day", leidende artiestes van heden

Er is een tweede versie van dit album met dezelfde indeling maar een andere frontopmaak, die met zekerheid in Nederland is verspreid. Op de binnenkant van het voorblad is een reclameblad van Ogden's Pirate sigaretten van een halve cent per stuk geplakt. Dit album is iets groter, 18,3 x 16,3 cm. Het rode papier om de omslag is dik glad gelakt en de opdruk ligt op de lak, zodat die afslijt. De rug is met een karton binnenin vlak gemaakt. Daardoor is die juist beter bestand tegen gebruik dan de papieren rug van het hierboven afgebeelde versie.

A.G. Oskamp

Zwartjanstraat 8, Rotterdam

Dit albumpje is ongeveer even klein als dat van Meinsma, 9 x 6,7 cm, en heeft ook slechts 2 vakjes per pagina, maar dit is een *inschuifalbum*. Het bevat 6 bladen met 2 inschuifvakjes aan elke kant. Het kan dus slechts 24 plaatjes bevatten. Dit albumpje en de plaatjes zijn niet gemaakt door Gebr. Cats, maar door het minder bekende Reclame bureau „Mercurius” in Amsterdam.

De gelakte plaatjes van 40 x 60 mm hebben een witrand met een grote ruimte onderaan, maar daar staat niets in. Op de achterkant staat een eenvoudige reclame-tekst en de mededeling "24 Photo's geven recht op een album". De plaatjes werden eenvoudig op de achterkant afgestreept.

Pette

Cacao & Chocolate Fabriek „DE AREND”, Wormerveer

Dit opmerkelijk fraaie zwartjesalbum is in de frontopdruk aangeduid als plaatjesalbum. *Insteekalbum* van 19,0 x 17,0 cm met stijve kaft en linnen rug. Ook de achterkant is fraai bedrukt. Het album komt in formaat overeen met o.a. Heuff en Van der Meer, maar kwalitatief is het veel beter door de linnen rug in plaats van een papieren en stevige dikke insteekbladen zoals bij Nutrix. Het album heeft schutbladen en voorin een fraai blad met getekende afbeeldingen uit de fabriek en een blad met informatie over de inhoud. Er zijn 10 plaatjesbladen voor 6 plaatjes aan weerszijde, dus 120 plaatjes in het totaal.

Pette begon met willekeurige zwartjes te verspreiden, in verschillende formaten – de gangbare 40 x 60 mm, maar ook 40 x 70 en 50 x 80 zoals ook door o.a. Bensdorp verspreid zijn – en verschillende uitvoeringen, zwart-wit hoogglans, mat en grijs, en verschillende belettering. Alle plaatjes hebben een firmaopdruk op de voorzijde. Deze plaatjes hebben geen opdruk op de achterzijde, zoals meestal het geval is bij zwartjes.

Buitenmaats zwartje van 40 x 70 mm met de oude naamsopdruk.

Rond 1905 werd begonnen met de uitgifte van vier series van elk 30 genummerde zwartjes van 40 x 60 mm met het bijbehorende "Plaatjes Album". De series zijn genummerd I – IV en de plaatjes zijn per serie genummerd 1 – 30. Een opmerkelijk bijzonderheid is dat op de plaatjes van twee series een achtergrondkleur is opgedrukt zoals hieronder is afgebeeld, bij serie II een groen-bronzen en bij serie IV een roodbronzen. Bij een aantal plaatjes van deze twee series is aanvankelijk de achtergrondkleur vergeten; deze zijn vervangen door nieuwe plaatjes, zodat er plaatjes voorkomen met hetzelfde nummer maar met verschillende afbeeldingen.

Voor deze plaatjes zijn bij de meeste confiseurs en in chocolade winkels albumpjes verkrijgbaar tegen den prijs van 20 cts. pr. stuk. Bij overzenden van genoemd bedrag aan de Fabriek worden deze albumpjes ook direct franco toegezonden. Bij geregeld opsparen dezer plaatjes is hieraan eene premie verbonden; zie circulaire bij de plaatjes gevoegd.

Pette is bij verzamelaars ook bekend van van het plaatjesalbum Cactussen. Voor meer informatie zie in deze catalogus bij de Plaatjesalbums.

Rapmund & Co.

Comestibles, Koloniale waren. Schermlaan 57,
2^e huis van af de Claes de Vrieselaan, Amsterdam

De afmetingen van het album zijn 18 x 13,5 cm. De toevoeging "SOUVENIR" geeft al aan dat dit een oud *inschui falbum* is, met stijve platten en een linnen rug; zie ook Scholte en Van der Steen. Maar ook bij latere insteekalbums komt die toevoeging sporadisch nog wel voor; zie de „Rotterdamsche Margarinehandel” hierna.

De opdruk op het front is diepdruk, zodat die niet wegslijt. Dit opmerkelijke frontontwerp met twee spelende kinderen met een bootje komt vaker voor. Hetzelfde album is uitgegeven door Van der Steen, en het kwam ook al voor zonder firmanaam. Het album bevat 12 inschuifbladen met 4 liggende inschuifvakjes per pagina; er kunnen dus 96 plaatjes in.

Geen plaatje beschikbaar.

Rotterdamsche Margarinehandel

Steven Hoogendijkstraat 127 etc... (Rotterdam)

Het bekende *insteekalbum* van Gebr. Cats, lichtbruine canvasprint.

Afmetingen van het album 18 x 17 cm. Het bevat 10 bladen met 6 dubbel roodomrande insteekvakjes in 2 rijen van 3. Er kunnen dus 120 plaatjes in het album ingestoken worden.

Dit frontontwerp komt bij meerdere bedrijven voor, m.n. bij Van Gorkum, Kesseler, van der Meer, Schouten en Vermeulen.

Het album is twee keer uitgebracht, met een zeer verschillende opmaak van de firmaopdruk. De hiernaast afgedrukte versie met lichtblauwe canvasprint die verbleekt is, heeft een modernere opmaak van de firmagegevens.

Naast de zwartjes heeft de Rotterdamsche Margarinefabriek ook de chromoserries Mooi Nederland uitgegeven, die we ook in deze albums kunnen aantreffen.

Distillateur en Likeurstoker Rotterdam

Klein *inschuifalbum* van 16,7 x 12,8 cm, met stijve platten en linnen rug. De goudopdruk is in diepdruk, zodat die goed bewaard blijft. Het album bevat 6 dikke bladen, met 4 liggende inschuifvakjes per kant; er kunnen dus slechts 48 plaatjes in. Scholte heeft de plaatjes ook in serietjes van 4 uitgegeven, allemaal staande. De plaatjes zijn 41 x 60 mm groot met brede witrand.

Zeer ongebruikelijk is dat bij de firmanaam op de voorzijde van de plaatjes ook de tekst "50 Zwartjes geven recht op een album" is opgenomen. Bovendien staat er ook nog een reclametekst op de achterkant.

Wed. R.F. Schouten Koffie, thee, suiker en chocolade. Sarphatipark 4 Amsterdam

Dit is het bekende *insteekalbum* van Gebr. Cats Amsterdam, met lichtblauwe canvasprint die op het hier afgebeelde exemplaar nagenoeg weggewassen is. De afmetingen van het album zijn circa 18,6 x 17,2 cm. Dit frontontwerp komt bij meerdere bedrijven voor, m.n. bij Van Gorkum, Kessler, van der Meer, Rotterdamse margarine en Vermeulen.

De ongelakte helderwitte plaatjes van circa 40 x 60 mm hebben een brede witrand met een blok firmaopdruk onderaan. Daarnaast zijn er ook grijze glansplaatjes, en gelakte sterk vergelende plaatjes, genummerd en ongenummerd en met en zonder titel, en met en zonder opdruk op de achterkant.

Op de achterkant van de vergelende plaatjes gedrukt door Reclameart. B. Wijnperle Amsterdam staat naast een prijslijst: "Albums voor 120 plaatjes zijn à 10 cent verkrijgbaar". Achterop de grijze plaatjes geleverd door Gebr. Cats staat echter „Ons fraaie „ZWARTJES-Album” is à 15 cents verkrijgbaar op vertoon van 25 onzer foto's.

G. van der Spek

Delft, koffie- en theehandel en sigarenfabriek

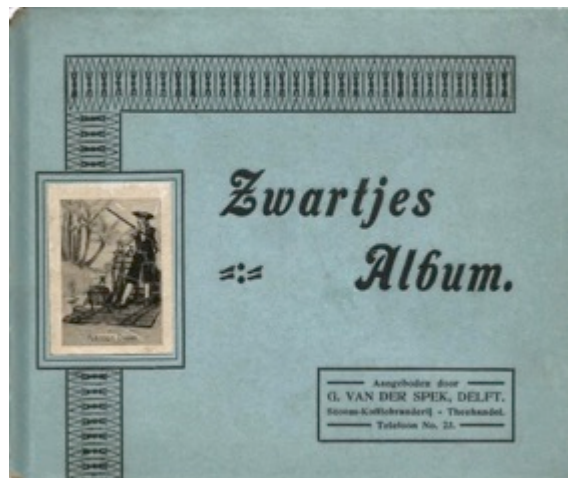
De firma Van der Spek heeft acht plaatjesalbums uitgebracht die zich alle onderscheiden van de gangbare. De meeste daarvan zijn opmerkelijk groot. Maar de eerste plaatjes die Van der Spek uitbracht waren zwartjes, en daarbij heeft de firma twee *insteekalbums* uitgebracht die zich ook onderscheiden van de gangbare, en waarvan de eerste al opmerkelijk groot was.

Dit eerste album is een van de grootste Nederlandse zwartjesalbums. Met de afmetingen 22,5 x 15,5 cm is het zelfs nog iets groter dan het album van Korff. Het heeft de rode canvasprint à la Cats, maar de groene insteekbladen met zwarte kaders rond de insteekvakjes en de dikte van de bladen maken duidelijk dat dit geen product van Cats is. Het bevat 8 bladen met 2 rijen van 4 vakjes; er kunnen dus 128 plaatjes in.

Het eerste plaatjesalbum dat Van der Spek hierna uitbracht, "Onze Artis", is op dit zwartjesalbum gebaseerd. Maar in plaats van de eenvoudige opmaak van deze voorkant is die bij het plaatjesalbum uitbundig gedecoreerd in Art-Nouveau stijl. Dat album is nog iets groter dan het zwartjesalbum, 24,5 x 16,7 cm, en heeft 12 bladen voor slechts 4 plaatjes per pagina. Het heeft geen titelblad en het bevat geen enkele andere tekst dan de reclameregels midden op de pagina's.

Het tweede zwartjesalbum is meer vierkant, 17,5 x 14,5 cm, en heeft een opmerkelijk strak frontontwerp.

De sterk vergelende gelakte plaatjes van 40 x 60 mm hebben een brede witrand met de firma-informatie onderin.

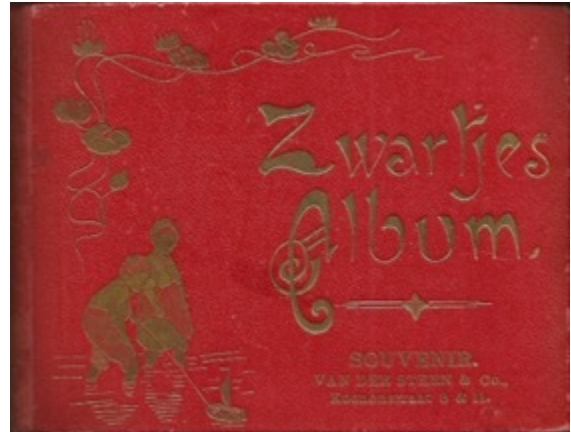
Van der Steen & Co.

Koenenstraat 8 & 11, Rotterdam

Dit *inschuifalbum* komt volledig overeen met dat van Rapmund en het komt ook voor zonder firmaopdruk. De opdruk op het front is diepdruk, zodat die niet wegslijt. De afmetingen zijn 17,7 x 13,5 cm. Het album bevat 12 inschuifbladen met 4 liggende inschuifvakjes per pagina; er kunnen dus 96 plaatjes in.

De plaatjes van circa 40 x 60 mm zijn licht vergeeld. Ze hebben een brede witrand met een klein blokje firma-informatie onderaan. De achterkant is blanco.

„De Tijdgeest” Bakkerij, Pretoriaplein 78, Schoten.

Schoten, tot 1927 een zelfstandige gemeente, is nu een deel van de gemeente Haarlem.

Dit is een *insteekalbum* met een opmerkelijke grijze gewolkte kft waar veel informatie over het brood op gedrukt is. Afmetingen van het album: 19 x 16,7 cm. Het bevat 8 bladen met 6 dubbel omkaderde insteekvakjes. Er kunnen dus 96 plaatjes in.

De matte ecru plaatjes hebben een ongebruikelijk maat van 40 x 65 mm, waar de insteekvakjes op afgestemd zijn. Ze hebben een brede witrand en een blok onderaan waarin niets gedrukt is. De plaatjes zijn geleverd door reclamebureau Tob Groen & Co Amsterdam, die ook diverse reclameplaatjes geleverd heeft. We nemen aan dat Tob Groen ook de productie van het album verzorgd heeft.

Achterop de plaatjes is vermeld dat men op vertoon van 100 foto's een album cadeau kreeg. De plaatjes werden afgestempeld.

The Tji-Wangie Tea Company

Plaats 31, Helenastraat 3, 's-Gravenhage

Het frontontwerp van dit *insteekalbumpje* van de Amsterdamse drukker/uitgever Friezer en Co komt enkele malen meer voor, m.n. bij het album van Geels dat afkomstig is van een andere drukker en op een zwartjesalbum zonder bedrijfsnaam. Het album heeft ongeveer dezelfde minder gebruikelijke afmetingen als het album van Van Gorkum namelijk 12 x 19 cm en het heeft een groenige canvasprint. Het album bevat 8 blaadjes met 4 insteekvakjes dus totaal 64 vakjes.

De witte glanzende fotoplaatjes van 40 x 60 mm hebben een brede witrand. Er is ook een serie getekende tweetalig sprookjesplaatjes.

De netjes opgemaakte bedrijfsinformatie achterop de plaatjes vermeldt ook dat 100 dezer plaatjes het recht geven op een album.

R. Tol Bakkerij, Bellamystraat 2 en 4, Amsterdam

Dit *insteekalbumpje* is van hetzelfde formaat als het voorgaande, 12 x 19 cm. Dit albumpje waarvan de maker onbekend is komt alleen voor bij twee Amsterdamse firma's, Hus en Tol. De omslag heeft een krokodillenpersing en is ongekleurd.

Er zijn drie soorten plaatjes van 40 x 60 mm, met de firmaopdruk alleen op de achterkant. Sterk vergelende gelakte fotoplaatjes van voornamelijk kinderen met brede witrand, idem matte ongelakte, en matte topografische plaatjes met een zwarte rand rond de foto. En er komen sporadisch matte ecru plaatjes met topografische foto's voor.

Achter op alle plaatjes staat: "Ieder die 25 Photo's terugbezorgt, ontvangt een **Album Cadeau**".

Van Veen & Co

Theehandel, Amsterdam, Rotterdam etc.

Dit is het op één na grootste zwartjesalbum met bedrijfsnaam, van 23 x 15,4 cm, alleen overtroffen door Verhagen. Het dikke album heeft stijve platten en een linnen rug. De ondergrond van de beplakte platten heeft een bruine linnenprint.

Insteekealbum met 32 stijve bladen met 2 rijen van 4 plaatjes onder elkaar; er kunnen dus 512 plaatjes in. Het album kostte 50 cent.

Van Veen heeft kort na elkaar twee van deze albums uitgegeven, die alleen verschillen in de illustratie op de omslag.

Dit is een klassiek album met de kwaliteit van een beter plaatjesalbum, die bij de zwartjesalbums alleen voorkomt bij Veen en bij de chocoladefirma Nuss. Een stevige band met linnen rug, een opmerkelijke Jugendstil illustratie op de voorzijde en taaie ecru bladen, per dubbel blad in de band geniet met opvulstrips ertussen.

Van Veen heeft hoofdzakelijk staande plaatjes uitgegeven van staande en zittende vrouwen en kinderen. De meeste plaatjes zijn glanzende zwart-wit foto's met een witte rand met onderin de tekst *Van Veen's Thee*. Er komen sporadischer ook plaatjes voor met een zwarte rand.

C.L. Verhagen-van Oorschoot

Eerste Bossche Stoom-Koek- & Biscuitfabrieken „De NIJVERHEID”.

Dit is het grootste Nederlandse zwartjes-album met bedrijfsnaam, afmetingen 24,5 x 16,2 cm.

Ook dit is een klassiek album, maar dan een *inschuifalbum*, met een stijve kapt met bubbeltjespersing met linnen rug en gouden diepgedrukte afbeeldingen en tekst op de voorkant en de achterkant. De afbeelding op de voorkant is de St. Janskerk van Den Bosch. De afbeelding op de achterkant is een fabrieksmerk.

8 stijve bladen met 2 rijen van 4 inschuifvakjes per pagina, dus voor 128 plaatjes. De binnenkanten van de kapt en alle pagina's zijn rijkelijk voorzien van reclame.

Verhagen heeft twee soorten plaatjes uitgegeven, zwartjes en topografische kleurenfotootjes "Mooi Nederland" van Gebr. Cats, genoemd in de inleiding op pag. 4. Er bestaat onduidelijkheid over welke plaatjes in dit album horen, omdat Verhagen op de zakjes waarin de plaatjes verpakt werden en op de plaatjes vermeldt dat er een album voor is, getiteld Photographie Album, en alleen dit album is bekend. We kunnen dan pragmatisch zeggen dat beide series hierin opgenomen kunnen worden.

De zwartjes van 40 x 60 mm hebben een witrand. Op de achterkant staat: "240 dessins passen in een prachtig album", er is echter maar plaats voor 128 plaatjes in dit album.

De kleurenplaatjes verschillen van de andere uitgaven van de serie Mooi Nederland doordat op de voorkant een blokje reclame is toegevoegd.

H.C. Vermeulen

Speelgoed, galanterieën en papier.
Witte de Withstraat 63, Den Haag

Dit is weer het bekende insteekalbum van Gebr. Cats, met ongeveer dezelfde afmetingen als dat van Kesseler, circa 19 x 17,4 cm. De canvasprint is vermoedelijk lichtblauw geweest. Het bevat de bekende 10 grijze bladen met 6 dubbel omkaderde insteekvakjes per pagina, dus totaal 120 vakjes. De ondermaatse glansplaatjes van 37 x 56 mm hebben een witrand zonder firmaopdruk.

„De Zwet” Boterinrichting Photoplaatjes Album
A.C. van 't Hooft, v. Galenstraat 18, Rotterdam

Inplakalbum van 16 x 24,5 cm met stijve platten en gelakte linnen rug. In de band zijn 4 dubbelgevouwen roze bladen geniet, waarop willekeurig(e) plaatjes geplakt kunnen worden. De firma De Zwet heeft zelf diverse zwartjes uitgegeven met alleen een firmaopdruk op de achterkant, allemaal foto's van kinderen en van vrouwen, in diverse formaten, 40 x 60 mm, 43 x 65 mm, 58 x 80 mm, en de grootste 60 x 83 mm zoals op het hier afgebeelde blad.

Bij de plaatjes van 40 x 60 mm is een serie actrices met de naam onderin de foto (zoals bijv. bij Ogden).

Er zijn ook nog helderblauwe plaatjes uitgegeven, zoals bij Meinsma.

